

L'aigua és això – David Foster Wallace

Vaig descobrir David Foster Wallace (1962-2008) l'últim any del segle vint, quan va aparèixer en castellà el recull de contes *La niña del pelo raro*. El van seguir les ficcions d'*Entrevistas breves con hombres repulsivos* i els reportatges titulats *Algo supuestamente divertido que nunca volveré a hacer*: en poc més d'un any vam poder llegir, traduïts de manera molt convincent per Javier Calvo, textos escrits al llarg d'una dècada. Com a conseqüència, vaig passar una etapa de proselitisme fosterwallacià, vaig escriure'n alguna apologia i algun pastitx. El 2009, a la novel·la *Els jugadors de whist*, vaig fer dir a un personatge: “Està tot per fer, en català. ¿Saps que no hi ha ni una puta pàgina traduïda de David Foster Wallace? ¿Al final ho hauré de fer jo o què?” No va ser necessari. El 2013, Edicions del Periscopi recuperava la primera novel·la de DFW, *L'escombra del sistema*, versionada per un altre dels meus traductors de capçalera, Ferran Ràfols Gesa. L'editor era Aniol Rafel, el responsable de l'edició en castellà d'*Els jugadors de whist*. El cercle es va tancar a la Llibreria La Central del Raval quan Aniol Rafel, Ferran Ràfols i jo mateix vam presentar *L'escombra del sistema*. Llavors no vaig deixar passar l'oportunitat de citar una de les frases de la protagonista del llibre, Lenore Stonecipher: “Em penso que estem assolint nous cims de raresa espasmòdica”. Entenc que el llibre que tens a les mans (o a la pantalla) i que ens torna a reunir tots quatre és un altre d'aquests cims.

Si algú em pregunta per què m'agrada com escriu DFW, tinc tretze respostes preparades.

1. DFW va saber retratar com ningú la síndrome del Clang Bird, aquell ocell fictici que vola en cercles cada vegada més estrets fins que acaba engolint-se a si mateix. Amb DFW, l'espiral d'autoanàlisi recursiva va esdevenir un art.

2. El mèrit d'Orfeu va ser baixar a l'infern i tornar-ne. El mèrit de DFW va ser baixar a l'infern de la depressió, sortir-ne de manera intermitent i retratar-lo en textos que es riuen de l'infern, d'ell mateix, de mi i de tu, però és un riure d'aquells que et queden congelats a les comissures. I això no obstant, és ben bé un riure.

3. Fill d'una filòloga i d'un professor de filosofia, DFW va servir la religió del llenguatge i es va preguntar sistemàticament sobre el sentit del món i el sentit de la seva escriptura en el món.

4. DFW va saber incorporar la no-ficció dins la ficció i viceversa. La seva família sabia que gran part dels reportatges eren inventats, però llegia amb molta atenció les novel·les perquè s'hi trobaven a ells mateixos.

5. Quan el minimalisme de linòleum de Raymond Carver i el minimalisme de neó de Jay McInerney semblaven l'única manera d'escriure, la prodigalitat lúdica de DFW va retratar la complexitat del món i totes les interpretacions contradictòries que hi convergeixen.

6. A través dels seus personatges poliaddictes, alternativament hipersensibles i hiposensibles, DFW es va endinsar amb fermesa en el pitjor de nosaltres mateixos.

7. DFW va defugir tant l'optimisme babau com el pessimisme estèril, la crítica messiànica com l'acriticisme interessat.

8. Quan Salvador Dalí començava a agafar afició als pinzells el seu pare li va dir que, com que era massa intel·ligent per ser pintor, el que havia de fer era escriure. DFW, ben mirat, era una mica massa intel·ligent per escriure. Va posar tota la seva capacitat d'anàlisi, juntament amb una imaginació portentosa, al servei de la literatura. El resultat pot esgotar, però no pas avorrir.

9. DFW és autor de les notes a peu de pàgina més maníacques, desaforades i retroalimentadores que conec. De fet, és l'inventor de la nota al braç. Primer es va fer tatuar un cor amb el nom de la dona de qui estava enamorat, Mary. Després va conèixer una altra dona i s'hi va casar. Llavors va fer ratllar el nom de Mary i va afegir un asterisc al cor. Més avall, al costat d'un segon asterisc, s'hi va tatuar el nom definitiu: Karen.

10. No hi ha cap llibre traduït al català ni de John Barth, ni de Donald Barthelme, ni de William H. Gass. Al nostre país, el postmodernisme ha estat tan sols una arma que s'ha llançat impunement sobre els enemics, els discrepans o els sospitosos. Als anys vuitanta i noranta, la gran aportació de la literatura catalana va ser la novel·la de gènere, útil sobretot per passar l'estona a la sala d'espera del dentista. En canvi l'erudició festiva de DFW, que forma part del que podríem anomenar "segona generació del postmodernisme", ens proporciona una manera de veure el món que ja no ens abandonarà.

11. DFW va saber ensamblar l'autoconsciència irònica amb la ironia autoconscient. La seva creativitat aclapara tant com la manera de mantenir-la sota control.

12. Una qüestió personal. DFW va tocar temes que m'han apassionat: la conspiranoia televisiva, l'especulació macrocòsmica, l'entreteniment massiu com a repressió.

13. Una última qüestió personal. DFW era un caucàsic heterosexual de classe mitjana nascut a començaments del seixanta. De jovenets miràvem les mateixes sèries i escoltàvem les mateixes cançons. Potser per això tinc la sensació que va saber capturar l'època.

DFW és brillant sense interrupció, com podem comprovar en la seva correspondència privada. No es va esforçar tant a solucionar els seus problemes -abundants i variats- com a fer-los servir de combustible per a la seva obra. En aquest sentit, fa pensar en el protagonista de la novel·la *L'artista torturat*, de Jay Goebbel, un noi amb talent que és torturat psicològicament pel seu agent perquè doni fruits en forma de literatura. DFW no va necessitar ajuda per fer aquesta feina, ja que ell mateix es va encarregar de consolidar les males relacions amb la seva família i fins que no va complir els quaranta anys va expulsar de manera preventiva totes les candidates que podrien haver estabilitzat la seva agitada vida sentimental. En una entrevista publicada el 1993 a la *Review of Contemporary Fiction*, declarava: “Sembla que la gran diferència entre l'art bo i l'art només regular és estar disposat en certa manera a morir per emocionar el lector d'alguna manera.” Més enllà de l'interès morbós, part de l'atracció que experimentem pels llibres de DFW es basa en aquesta capacitat autodestructiva de lliurar-se –anava a escriure: de sacrificar-se- en el que escrivia.

DFW explicava que té el record dels seus pares llegint-se l'un a l'altre l'*Ulisses* de Joyce en veu alta. Ell va mirar de solucionar aquest empatx de cultura amb dosis elevades de cultura suplementària. A la Universitat de Iowa, quan coneixia algú, el primer que li preguntava era: “Fins a quin punt coneixes l'obra de Pynchon?”.

Ja des del primer llibre DFW dissecciona el malestar de la societat, n'analitza les manifestacions, n'apunta les causes. Per molt sentit de l'humor que hi trobem, DFW no aspira tan sols a entretenir el lector, sinó que escriu des d'una posició que gosaria anomenar *moral*. És aquesta posició, present en tota la seva obra, el que l'emparenta amb el seu amic Jonathan Franzen, un escriptor gens irònic que també s'ha interessat per la simptomatologia d'una civilització malalta. L'any 1993 DFW alertava: “La ironia és singularment inútil quan es tracta de construir qualsevol cosa que reemplaci aquesta hipocresia que ella mateixa posa en evidència”.

A començaments dels noranta, DFW mostra interès pel budisme (i en el seu cas, interès significa invertir-hi una pila d'hores). El 1993 alertava als seus estudiants que busquessin resultats literaris, i no pas una drecera que els conduís a la fama. Des del 1997 va practicar la meditació i el 2001 va participar en un retir a França amb el mestre zen Thich Nhat Hanh. El 2002 coneix Karen Green, la primera dona a qui considera més important que la literatura. El 2004, quan publica *Extinction*, més d'un crític hi troba a faltar la comicitat corrosiva que es vinculava amb la seva obra des dels anys vuitanta. El mateix any es casa amb Karen Green i assoleix el més semblant a la serenitat que podem trobar a la seva biografia. El 2005, qui pronuncia el discurs de la cerimònia de graduació al Kenyon College que està a punt de llegir no és un jove provocador, sinó un home de quaranta-tres anys que té coses a dir d'una certa profunditat.

Al final de la seva vida, Franz Kafka va escriure els *Aforismes de Zürau*, un recull de sentències on sembla que vulgui recomençar la seva obra des de zero. Max Brod els va publicar amb el títol *Consideracions sobre el pecat, el sofriment, l'esperança i el camí veritable*, que també podria servir per titular el discurs de DFW al Kenyon College (la referència no és casual, ja que durant l'etapa d'institut DFW tenia un pòster de Kafka penjat a l'habitació amb la frase "El mal era la vida mateixa"). Un dels aforismes de Zürau ve a sintetitzar els consells que donava DFW als seus estudiants: "Hi ha dos pecats humans principals, dels quals es deriven tots els altres: la impaciència i la indolència. Per la impaciència van ser expulsats del Paradís; per la indolència no hi tornen."

El 1992 DFW escrivia: "La literatura es converteix en una manera estranya de contemplar-te a tu mateix i de dir-te la veritat en lloc de ser una manera d'escapar de tu mateix o de mostrar-te d'una manera que creus que maximitzarà el teu potencial d'agradar". Si, segons les seves pròpies paraules, va patir la crisi de la mitjana edat als vint anys, als quaranta-i-pocs culminava el viatge que l'havia dut de la intel·ligència exhibicionista a la consciència sapiencial. Com en la seva obra anterior, en el discurs de Kenyon College se serveix de paradoxes i d'autoconsciència, parla de la televisió i del suïcidi. No han canviat ni els recursos ni els temes, només que ara ja no necessita demostrar res ni fer-se l'interessant. En comptes de les humanitats, parla de la humanitat. Caigudes totes les màscares, es mostra de manera directa, com en una de les reunions dels Alcohòlics Anònims que tant va freqüentar. El que desitja sobretot és que els joves no repeteixin els errors que ell ha comès.

Si alguna cosa es pot dir d'un escriptor és que evoluciona de manera pública.
Rellegint els llibres de DFW ens adonem que des del començament es va proposar la
missió impossible d'explicar als peixos què és l'aigua.